

*Роганова Маріолла Олександрівна,
Національний університет “Острозька академія”*

ВІДОБРАЖЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ (НЗС) У ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ, ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ

Дослідження процесу комунікації показує, що будь-яке спілкування являє собою процес взаємодії як вербальних, так і невербальних засобів, які відносяться до різних знакових систем [5].

Сьогодні в умовах посиленого інтересу до проблем міжнаціональної комунікації набуває актуальності дослідження особливостей мовної інтерпретації невербальної поведінки, без чого неможливе адекватне визначення ролі й місця невербальних елементів у комунікативному процесі.

Окремі питання лінгвістичного аспекту вивчення НЗС різною мірою висвітлювалися у працях як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Піддавалися аналізу деякі проблеми співвідношення вербальних і невербальних знаків [3].

Нове осмислення проблем номінації невербальної поведінки зумовило актуальність теми, адже на фоні все більшого ажітажу навколо інтерпретації та використання отриманої інформації стосовно невербальної комунікації, виникає потреба у глибшому дослідженні даної теми та систематизації отриманих даних, звернення до аналізу специфіки номінації невербальних засобів спілкування у мовній знаковій системі, з огляду на їх об'єктивний зміст та національно-культурну специфіку функціонування.

Мета даного дослідження – виявити особливості номінації НЗС у фразеології сучасних англійської, української та російської мов та встановити основні розряди фразеологічних одиниць, пов'язаних з невербальними засобами спілкування у цих мовах, визначити характер і можливості їх семантичної класифікації, спільне та відмінне.

У нашому дослідженні ми вивчали фразеологічні одиниці англійської, української та російської мов з огляду на національно-культурну специфіку відображення НЗС у мовній знаковій системі.

Ми також зробили спробу аналізу, синтезу, систематизації, та зіставлення даних про ФО, які передають комунікативну інформацію, пов'язану з невербальною поведінкою комунікантів, з огляду на національно-культурні особливості англійського, українського та російського народів.

Багатьма дослідженнями доведено, що НЗС значною мірою такий самий національний феномен, як і засоби вербальної мови. Національна обумовленість і комунікативна спрямованість невербальної мови впливає безпосередньо на формування великого й широко використовуваного шару номінативних одиниць (слів і сполучень слів) у мові вербальній. Традиційно НЗС закріплюються у вербальній знаковій системі через фразеологічні сполучення, які характеризуються стійкістю [3, 5].

На основі ретельного аналізу різних лексикографічних джерел стало можливим виділити у кожній мові поділ НЗС на 7 основних фразеосемантичних груп: 1) ФО на позначення позитивних психоемоційних станів, котрі є зовнішніми симптомами внутрішнього стану; 2) ФО на позначення негативних психоемоційних станів, котрі є зовнішніми симптомами внутрішнього стану; 3) ФО на позначення двояких психоемоційних станів; 4) ФО на позначення нейтральних психоемоційних станів; 5) ФО на позначення етикетних норм; 6) кінематичні ФО пов'язані з жестовою поведінкою комунікантів; 7) ФО, пов'язані з вокалікою (паралінгвістикою).

У поданій таблиці ми наводимо дані про кількість ФО у кожній з 7 груп в англійській, українській, та російській мовах.

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНІ ГРУПИ:	Англійська мова	Українська мова	Російська мова
Загальна кількість ФО у мові, без врахування повторів у різних підгрупах	174 ФО	233 ФО	207 ФО
Загальна кількість ФО з врахуванням повторів у різних підгрупах	178 ФО	274 ФО	238 ФО
ФО на позначення позитивних психоемоційних станів, котрі є зовнішніми симптомами внутрішнього стану	22 ФО або 12, 35%	29 ФО або 10, 59%	15 ФО або 6, 3%
ФО на позначення негативних психоемоційних станів, котрі є симптомами внутрішнього стану	67 ФО або 37, 64%	136 ФО або 49, 64%	133 ФО або 55, 89%
ФО на позначення двояких психоемоційних станів	10 ФО або 5, 62%	28 ФО або 10, 22%	17 ФО або 7, 14%

ФО на позначення нейтральних психоемоційних станів	40 ФО або 22, 47%	35 ФО або 12, 77%	28 ФО або 11, 76%
ФО на позначення етикетних норм	6 ФО або 3, 37%	2 ФО або 0, 73%	4 ФО або 1, 68%
кінематичні ФО пов'язані з жестовою поведінкою комунікантів	25 ФО або 14, 04%	13 ФО або 4, 74%	22 ФО або 9, 24%
ФО, пов'язані з вокалікою (паралінгвістикою)	8 ФО або 4, 5%	31 ФО або 11, 31%	19 ФО або 7, 99%

На основі отриманих даних можна зробити певні узагальнення. ФО служать для вербальної номінації НЗС у всіх трьох досліджуваних мовах, проте найбільш велика кількість ФО, що репрезентують НЗС у мові вербальній наявна в українській мові (233 ФО), на другому місці – російська мова (207 ФО), а найменш представленою в цьому плані є англійська мова (174 ФО).

У всіх трьох мовах, що досліджуються, ФО на позначення НЗС характеризуються високою синонімічністю. Найчисельнішими у досліджуваних мовах є фразеосемантичні групи на позначення негативних та нейтральних психоемоційних станів, а найменш представленою у мовах є група на позначення етикетних норм, причому в англійській мові ця група представлена трохи ширше, ніж в українській та російській мовах (6-2-4 ФО відповідно).

Фразеосемантична група на позначення двояких психоемоційних станів знаходиться на п'ятому місці в усіх трьох мовах. У англійській та російській мовах жести знаходяться на третій позиції по чисельності ФО, а саме – 14, 04% та 9, 24% . В українській та російській мовах група на позначення особливостей голосу займає 11, 31% та 8%, або ж 3 та 4 місця відповідно.

Цікавим виявився той факт, що у російській мові ФО на позначення позитивних психоемоційних станів становлять лише 6, 3%, тоді як у англійській та українській мовах ця група представлена значно ширше і займає 12, 35% та 10,59% від загальної кількості фразеологізмів. Одні і ті ж підгрупи можуть бути представлені в усіх трьох мовах, або ж виявлятися лише в двох, чи лише у одній мові, проте окремі ФО не мають еквівалентів у зіставлюваних мовах, що зумовлюється характерним для кожної нації сприйняттям дійсності.

Отже, в усіх трьох досліджуваних мовах існує невелика частка ФО, які відображають НЗС у мові вербальній, причому їх кількісне та якісне співвідношення у різноманітних фразеосемантичних групах та підгрупах

варіоє відповідно до важливості тих чи інших психоемоційних станів для кожної окремо взятої ментальності та мовної картини світу [1, 2, 4, 6-10].

Кожна лінгвокультура має свої власні особливості НЗС, специфіка використання яких також закріплюється і у вербальній знаковій системі, утворюючи розгалужену систему ФО, що відрізняються багатомовністю та глибиною значення, завдяки чому досягається експресія вираження певних дій та психоемоційних станів.

Матеріали роботи можуть бути використані у подальших зіставних дослідженнях номінації ФО на позначення НЗС у англійській, українській, російській мовах. Знання специфіки значення та використання певних ФО у мові та мовленні мають величезне практичне значення, адже опанувавши знанням вербальної та невербальної комунікації у комплексі з певним ситуативним контекстом, людина матиме змогу повністю контролювати процес міжкультурного спілкування, а також впливати на його результат, справляти приємне враження на співрозмовника, швидко встановлювати контакт, уникати непорозумінь та серйозних конфліктів без будь-яких допоміжних засобів.

Література:

1. Андерсон К. Е. Посібник з англійських фразеологізмів / Андерсон К. Е., Шеврік А. Д., Савічук В. Я. – Луцьк, 2001. – 96 с.
2. Ачеркан Е. Большой толково-фразеологический словарь Михельсона [Электронный ресурс] / Ачеркан Е. – Режим доступа до словника. : <http://www.michelsonlexicon.com>
3. Відображення невербальних засобів спілкування у болгарській фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філологічних наук: спец. 10.02.03. “слов’янські мови”. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2006. – 13 с.
4. Калашников В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / Калашников В. С., Колоіз Ж. В. – К.: Довіра, 2004. – 284 с.
5. Сайфі Л. А. Концептуалізація соматичного образу людини в мові та дискурсивних практиках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філологічних наук: спец. 10.02.04. “германські мови” / Сайфі Л. А. – Уфа, 2008. – 24 с.
6. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
7. Федосов И. В. Фразеологический словарь русского языка / Федосов И. В., Лапицкий А. Н. – М.: Юнвес, 2003. – 608 с.
8. Шитова Л. Ф. Англо-російський словник ідіом та фразових дієслів. – 3-тє вид. / Шитова Л. Ф., Брускіна Т. Л. – СПб.: Антологія, 2005. – 256 с.
9. Oxford Phrasal Verbs Dictionary. – 2-nd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 379 pp.
10. Sieftring J. Oxford Dictionary of Idioms.-2-nd edition/Sieftring J. – New-York: Oxford University Press, 2004. – 340 pp.